

А.Қ.Қувондиқов,
Ўзбекистон Республикаси банк-молия
академияси магистранти

БЮДЖЕТ ХАРАЖАТЛАРИ ТИЗИМИДА АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Аннотация: Мазкур диссертацияда мамлакатимизда бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолиятини бугунги ҳолати, уни ташкил этиш ҳамда ривожлантиришнинг йўналишлари бўйича тадқиқот натижалари баён этилган. Шунингдек ушбу диссертацияда бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг тизимининг назарий ва ҳуқуқий асослари, уларни ташкил этиш амалиёти, давлат бюджети харажатлар қисмининг таҳлили ҳамда бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолиятини ривожлантириш юзасидан илмий хулоса ва амалий таклифлар берилган.

Калит сўзлар: бюджет харажатлари, аутсорсинг, бюджет ташкилоти, иқтисодий самарадорлик, аутсорсер, буюртмачи, хусусий сектор, овқатланиш тизими, давлат бюджети, кичик бизнес, бандлик, хизматлар, қишлоқ хўжалиги, овқатлантириш.

Annotation: In this dissertation, the current state of the operation of outsourcing in the implementation of budget expenditures in our country is highlighted the results of research in the areas of budget expenditures. The theoretical and legal basis of the outsourcing system in this dissertation, the practice of their organization, and the analysis of the state budget and budget expenditures provide practical proposals and practical proposals on the development of outsourcing services.

Keywords: budget expenditures, outsourcing, economic efficiency, economic efficiency, carser, customer, maintaining system, state budget, employment, employment, services, agriculture, feeding.

Кириш

Ўзбекистонда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш билан бир қаторда давлат бюджети харажатларининг амалга оширишда турли янги механизмларни тадбиқ этиш ишлари давом эттирилмоқда. Шундай янги механизмлардан бири бу аутсорсинг хизматидир.

"Аутсорсинг" сўзи инглиз тилидан олинган бўлиб, шартнома асосида ташқи манбалардан, яъни аутсорсинг хизматини кўрсатувчи корхоналар хизматидан фойдаланишни билдиради.

Бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолиятини ривожлантириш орқали иқтисодиёт учун қўшимча барқарор талаб шакллантирилади ва бу биринчи навбатда хизматлар соҳасида субъектлар сонининг ортишига сабаб бўлади. Бу соҳада бизнеснинг ривожланиши эса тадбиркорлик субъектлари сони ортиши баробарида улар ўртасида рақобат

муҳитини юзага келишига сабаб бўлади. Рақобат орқали эса тадбиркорлик субъектлари томонидан кўрсатиладиган хизматлар сифати ортади нархи эса пасаяди. Бундай рақобатли иқтисодий муҳитдан бюджет ташкилотлари ҳам иқтисодиёт ҳам фақат ютади. Чунки хизматларнинг сифатли ва арзон бўлиши бюджет ташкилотлари учун маблағларни тежаб қолиш билан биргаликда сифатли хизматлар асосида ўз фаолияти самарадорлиги ва натижадорлигини ошириш, коррупцияни четлаб ўтиш имконини беради. Қолаверса давлат бюджети маблағлари ҳисобидан таъминланадиган хизматларга бўлган талабнинг мавжудлиги бизнес вакиллари учун энг жозибадор танлов бўлади. Чунки давлатнинг хизматларга бўлган талаблари бир томондан узоқ муддатли бўлса бошқа томондан маблағ билан таъминланган бўлади. Бу эса янги тадбиркорлик субъектлари ташкил этилиши орқали иш жойлари яратилиши, нархларнинг нафақат бюджет ташкилотлари учун балки барча учун сезиларли пасайиши деганидир. Бу яна бюджетга қўшимча даромад келтиради. Чунки янги субъектларнинг ташкил этилиши бу янги солиқ тўловчилар деганидир.

Тадқиқотнинг асосий муаммолари ва саволлари

Мамлакатимизда бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолиятини йўлга қўйиш орқали эришилган тежамкорлик ҳамда бюджет харажатларининг самарадорлиги ва натижадорлиги бўйича маълумотлар мавжуд эмаслиги тадқиқотнинг асосий муаммоси ҳисобланади.

Шу билан бирга бу борада маълумотларнинг етарли эмаслиги, Бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати бўйича норматив ҳужжатларнинг унификация қилинмаганлиги муаммолардан ҳисобланади.

Таҳлил

Мамлакатимизда бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолияти биринчилардан бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг Божхона институтида 2019 йилдан бошлаб йўлга қўйилди. Хусусан, аутсорсинг хизматларига ўтилишининг ҳуқуқий асоси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 21 январдаги 52-сон “Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг Божхона институти шахсий таркибининг овқатланиш тизимини аутсорсинг шартларида ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги қарори бўлди. Ушбу қарорга асосан “Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг Божхона институти шахсий таркибининг овқатланишини аутсорсинг шартларида ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги низом тасдиқланган бўлиб, унга кўра:

Аутсорсерни танлаш, шартнома тузиш ва ҳисоб-китобларни амалга ошириш;

Аутсорсерга қўйиладиган талаблар;

Аутсорсер ва буюртмачининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари;

Аутсорсер томонидан буюртмачи мол-мулки ва моддий-техника воситаларидан фойдаланиш;

Аутсорсинг хизмати кўрсатилиши юзасидан мониторингни амалга ошириш тартиблари белгиланган.

Шу билан бирга низомда аутсорсингга — буюртмачининг шахсий таркибни овқатлантириш вазифасини шартнома асосида аутсорсерга ўтказиш ҳамда аутсорсер сифатида — шартнома асосида буюртмачига аутсорсинг хизматини кўрсатувчи юридик шахс деб таърифлар берилган.

Шундан сўнг кўплаб вазирлик ва идоралар ўз фаолиятига аутсорсинг тизимини тадбиқ этиш ишлари бошланиб кетди дейиш мумкин. Жумладан, шу 2019 йилни ўзида Ўзбекистон Республикаси Миллий Гвардияси, Мактабгача таълим вазирлиги, Ички ишлар вазирликларида овқатланиш тизими аутсорсинг хизматлари асосида ташкил этила бошланди.

Комиссия таркибидан Мактабгача таълим вазирининг ўринбосари, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлими бошлиғи, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлими бош мутахассиси, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Юридик бошқармаси бошлиғи, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасалари фаолиятини ташкил этиш ва стратегик ривожлантириш бош бошқармаси бошлиғининг ўринбосари, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Молиявий-иқтисодий ривожланишни режалаштириш бошқармаси бошлиғи, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасаларини жиҳозлаш бўлими бошлиғи, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасаларини жиҳозлаш бўлими бошлиғи ва бошқалар ўрин олган.(1-жадвал)

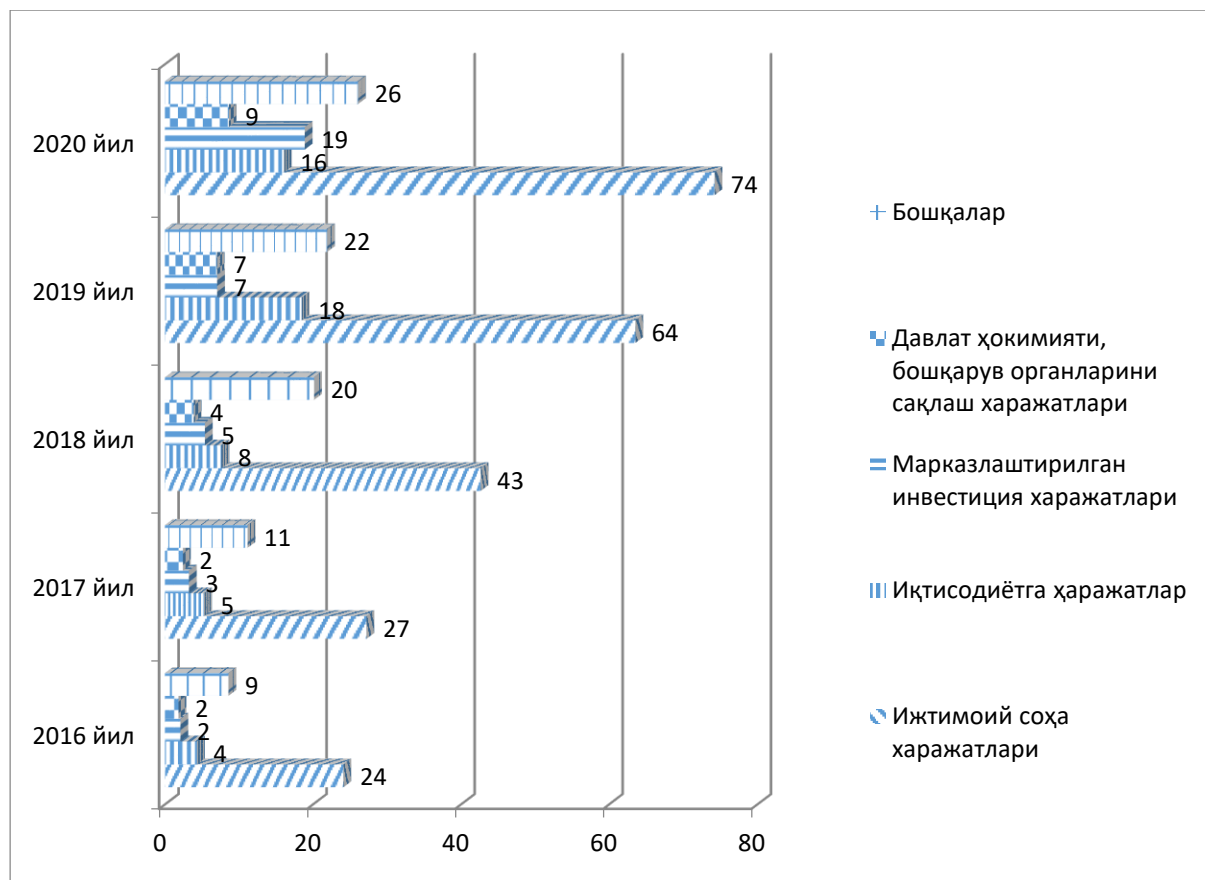
1-жадвал

**Давлат мактабгача таълим муассасаларида аутсорсинг усулида
овқатлантиришни ташкил этиш бўйича танлов комиссияси таркиби**

Т/р	Комиссия раиси, раис ўринбосари, аъзолари	Иш жойи ва лавозими
1.	Комиссия раиси	Мактабгача таълим вазирининг ўринбосари
2.	Комиссия раисининг ўринбосари	Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлими бошлиғи
3.	Комиссия котиби	Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлими бош мутахассиси
4.	Комиссия аъзолари	Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Юридик бошқармаси бошлиғи
5.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасалари фаолиятини ташкил этиш ва стратегик ривожлантириш бош бошқармаси бошлигининг ўринбосари
6.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Молиявий-иқтисодий ривожланишни режалаштириш бошқармаси бошлиғи
7.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасаларини жиҳозлаш бўлими бошлиғи
8.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасаларини жиҳозлаш бўлими бошлиғи
9.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Махсус мактабгача таълим муассасалари фаолиятини мувофиқлаштириш, болаларни реабилитация қилиш ва соғлиғини таъминлаш бўлими бошлиғи
10.		Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлигининг Мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлими бош мутахассиси
11.		Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг Давлат санитария-эпидемиология назорати маркази мутахассиси
12.		Ўзбекистон Ошпазлар уюшмаси мутахассиси
13.		Қорақалпоғистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги, вилоятлар мактабгача таълим бошқармалари ва Тошкент шаҳар мактабгача таълим бош бошқармасининг мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантиришни ташкил этиш бўлимлари бошлиқлари (ўз ҳудудлари бўйича).

Низомга кўра аутсорсинг усулида овқатлантиришни ташкил этиш бўйича таклифлар туман (шаҳар) мактабгача таълим бўлимлари томонидан ҳар чоракда бир маротаба (кейинги чорак биринчи ойининг 15-қунига қадар) тегишлилиги бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги,

вилоятлар мактабгача таълим бошқармалари ва Тошкент шаҳар мактабгача таълим бош бошқармасига тақдим этилади.

1-расм. Давлат бюджети харажатлари йирик гуруҳлари ижроси таҳлили

1-расм маълумотларидан кўришимиз мумкинки давлат бюджети харажатлари йирик гуруҳлари ижросида ҳам миқдор жиҳатидан ўсиб бориш тенденциясига эга бўлиб турибди.

Хусусан, давлат бюджети харажатлари миқдори жиҳатидан ижтимоий соҳа харажатлари катта ҳажмга эга бўлиб турибди. Масалан 2016 йилда ижтимоий соҳа харажатлари 24,0 трлн.сўмни ташкил этган бўлса, 2017 йилда 27,0 трлн.сўм, 2018 йилда 43,0 трлн.сўм, 2019 йилда 64 трлн.сўм, 2020 йилда 74,0 трлн.сўмни ташкил этган.

Шунингдек, иқтисодиёт харажатлари 2016 йилда 4,0 трлн.сўмни ташкил этган бўлса, 2017 йилда 5,0 трлн.сўм, 2018 йилда 8,0 трлн.сўм, 2019 йилда 18 трлн.сўм, 2020 йилда 16,0 трлн.сўмни ташкил этмоқда.

Марказлаштирилган инвестиция харажатлари 2016 йилда 2,0 трлн.сўмни ташкил этган бўлса, 2017 йилга келиб 3,0 трлн.сўм, 2018 йилда 5,0 трлн.сўм, 2019 йилда 7,0 трлн.сўм, 2020 йилда 19,0 трлн.сўмни ташкил этиб кескин ўсишга эришилган. Бунинг асосий сабаби сифатида 2020 йилда пандемия сабабли махсус касалхоналарни кўплаб қурилганлигини айтишимиз мумкин.

Давлат ҳокимияти, бошқарув органларини сақлаш харажатлари ҳам мунтазам ўсиб бориш ҳолатига эга бўлиб, 2016 йилда 2,0 трлн.сўмни ташкил

этган бўлса, 2017 йилга келиб 2,0 трлн.сўм, 2018 йилда 4,0 трлн.сўм, 2019 йилда 7,0 трлн.сўм, 2020 йилда 9,0 трлн.сўмни ташкил этмоқда.

Бошқа харажатлар эса 2016 йилда 9,0 трлн.сўмни ташкил этган бўлса, 2017 йилга келиб 11,0 трлн.сўм, 2018 йилда 20,0 трлн.сўм, 2019 йилда 22,0 трлн.сўм, 2020 йилда 26,0 трлн.сўмни ташкил этган.

Бюджет харажатларининг ўзгаришлари умумий бюджет ижросидаги ўзгаришлар яъни бюджет харажатларининг ортиши фонида ўсиб бормоқда. Бунинг асосий сабаблари сифатида бюджет ташкилотлари ходимларининг ойлик иш ҳақларини оширилиши, бюджет ташкилотлари моддий-техника базасини яхшилаш, иқтисодий ислохотларни қўллаб-қувватлаш тадбирларини келтириб ўтишимиз мумкин.

Хулоса

Диссертация мавзуси бўйича амалга оширилган тадқиқот доирасида ўтказилган таҳлиллар ва ўрганишлар натижасида қуйидаги хулосаларга келинди:

Бюджет ташкилоти аутсорсинг хизматлари истеъмолчисига айланиб ўзининг асосий фаолиятига эътибор қаратиш имкониятини оширади. Чунки аутсорсинг хизматлари бюджет ташкилотининг асосий бўлмаган фаолиятига тадбиқ этилади. Шу билан бирга аутсорсинг хизматларига мурожаат қилиш орқали бюджет ташкилоти маблағларни иқтисод қилади чунки ишнинг бир қисмини аутсорсингга ўтказиш шу ишларни қилиш учун ходимларни сақлашдан арзонроқ бўлади;

Бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолиятини ривожлантириш орқали иқтисодиёт учун қўшимча барқарор талаб шакллантирилади ва бу биринчи навбатда хизматлар соҳасида субъектлар сонининг ортишига сабаб бўлади. Бу соҳада бизнеснинг ривожланиши эса тадбиркорлик субъектлари сони ортиши баробарида улар ўртасида рақобат муҳитини юзага келишига сабаб бўлади. Рақобат орқали эса тадбиркорлик субъектлари томонидан кўрсатиладиган хизматлар сифати ортади нархи эса пасаяди. Бундай рақобатли иқтисодий муҳитдан бюджет ташкилотлари ҳам иқтисодиёт ҳам фақат ютади. Чунки хизматларнинг сифатли ва арзон бўлиши бюджет ташкилотлари учун маблағларни тежаб қолиш билан биргаликда сифатли хизматлар асосида ўз фаолияти самарадорлиги ва натижадорлигини ошириш, коррупцияни четлаб ўтиш имконини беради. Қолаверса давлат бюджети маблағлари ҳисобидан таъминланадиган хизматларга бўлган талабнинг мавжудлиги бизнес вакиллари учун энг жозибадор танлов бўлади. Чунки давлатнинг хизматларга бўлган талаблари бир томондан узоқ муддатли бўлса бошқа томондан маблағ билан таъминланган бўлади. Бу эса янги тадбиркорлик субъектлари ташкил этилиши орқали иш жойлари яратилиши, нархларнинг нафақат бюджет ташкилотлари учун балки барча учун сезиларли пасайиши деганидир. Бу яна бюджетга қўшимча даромад келтиради. Чунки янги субъектларнинг ташкил этилиши бу янги солиқ тўловчилар деганидир.

Бюджет харажатларини амалга оширишда аутсорсинг хизмати фаолияти юзасидан қонун ҳужжатларида аниқ тартиблар белгиланмаган бўлиб, бу тизимни

жорий қилиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари билан тасдиқланган низомлар орқали тартибга солинмоқда.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Бўтабоев М., Кадиров А. “Бизнесда риск бошқарувининг янгича талқини” “Мамлакатни модернизациялаш шароитида Ўзбекистон иқтисодиётини бошқаришнинг долзарб муаммолари” мавзусидаги республика илмий-амалий конференцияси материаллари. 2016 йил. 167-бет
2. ВМҚ-506 (2020) “2020 — 2024 йилларда Ўзбекистон Республикаси Давлат молиясини бошқариш тизимини такомиллаштириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”, 2020 йил 24 август.
3. ВМҚ-52 (2019) “Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг Божхона институти шахсий таркибининг овқатланиш тизимини аутсорсинг шартларида ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”, 2019 йил 21 январ.
4. ВМҚ-323 (2019) “Ўзбекистон Республикаси Миллий Гвардиясининг тегишли бўлинмаларида шахсий таркибнинг овқатланишини ташкил этиш бўйича аутсорсинг хизматлари кўрсатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”, 2019 йил 17 апрел.
5. ВМҚ-626 (2019) “Давлат мактабгача таълим муассасаларида соғлом овқатлантириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”, 2019 йил 25 июл.